

„A nemzetegység morális és spirituális fenntartása”

Bertha Zoltán: *Erdély felé*. Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest, 2012.

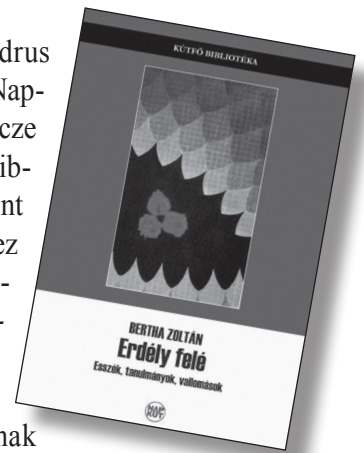
„Először azokra a lázas hetvenes évekre gondolok... ,többedmagammal élénken kezdtünk figyelni a határon túli magyar irodalom fejleményeire. Olvastuk, bújtuk, ami hozzáférhető volt, és tudtuk, hogy remekművek születnek Erdélyben is” – tekint vissza debreceni egyetemi éveire Bertha Zoltán *Erdély felé* tanulmánykötetének Bálint Tiborra emlékező vallo-másában. Azokat az egyetemi éveket idézi fel, amikor „ízlelgették” a neveket, s többek között: Bálint Tibor, Sütő András, Székely János, Kányádi Sándor, Páskándi Géza, Szilágyi Domokos – az erdélyi magyar írók legnagyobbjai – kerültek látószögébe.

Bertha Zoltán József Attila-díjas irodalomtörténész, kritikus az 1980-as évek óta folyamatosan publikál a határon túli magyar irodalom köréből: Görömbei Andrással közösen szerkesztett *A hetvenes évek romániai magyar irodalma* és *A romániai magyar irodalom válogatott bibliográfiája* után monográfiát jelentet meg „az ízig-vérig kolozsvári” Bálint Tiborról és a sajátos magyar élethalálharcot vívó Sütő Andrásról; önálló tanulmánykötetet szentel a „fekete-piros versek” költőjének, Kányádi Sándornak; az erdélyi irodalmat mindig éles szemmel figyelő Németh Lászlónak; a „székely Homérosz” Tamási Áronnak. *Gond és mű, Sorstükör, Sorsbeszéd, Sorsjelző, Sorsmetszetek* tanulmánykötetei már címükben is jelzik a Trianon utáni magyarság iránt érzett aggodalmát; a magyar nemzet szellemi és erkölcsi összetartozásának, a romániai magyar irodalom kulturális-morális-spirituális értékeinek, s egyben Erdélyt az anyaországgal összekapcsoló nemzeti hagyományainak, sorskérdéseinek hangsúlyozását. *Erdélyiség és modernség* élménye mellett Ady korszerűsége, Németh László eszmevilága, Serfőző Simon életműve, Utassy József költészete sem kerüli el figyelmét: irodalmi szemhatára a klasszikus modernség első hullámát képviselő nyugatosoktól a posztmodern kortárs költészetig tágul.

Bertha Zoltán, az erdélyi magyar irodalom egyik legszakavatottabb képviselője sokrétű írói-költői arcképvázlatokban, részletes recenziókban és őszinte vallomásokban ad hiteles, átfogó képet a határon túli modern magyar irodalomról legújabb kötetében:

Erdély felé címmel. A Cédrus Művészeti Alapítvány és a Napkút Kiadó gondozásában, Vincze Ferenc szerkesztette Kútfő Bibliotéka sorozatban megjelent szép kötet borítóján – a címhez illően – idősebb Bertha Zoltán festőművész *Kisebbségben (Erdély)* alkotása látható.

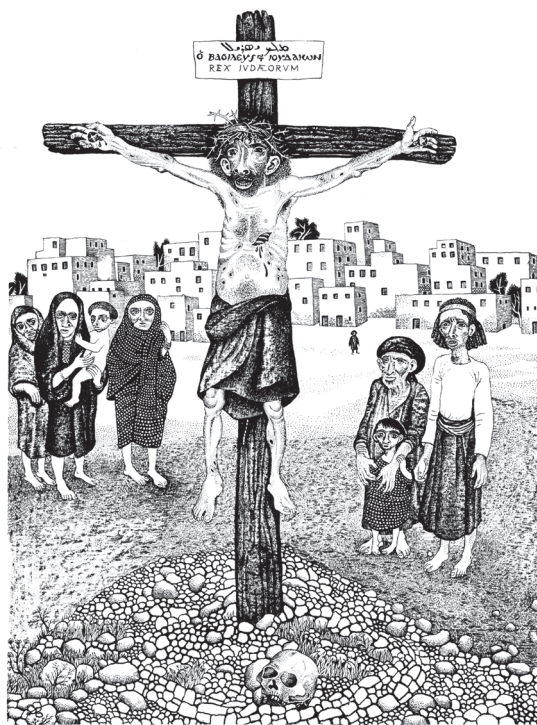
A tudatosan szerkesztett kötet a magyarság megmaradásának esélyét latolgató *Erdélyiek Szárszón* című bevezető után bepillantást enged a „poeta angelicus” Dsida Jenő, a műfajok határait feszegető Tamási Áron; a morálfilozófiai drámai példázatairól is híres Sütő András, a „krónikási és konfesszionális hitelességű” Kányádi Sándor; a látomásos-drámai sorsvállalás megrendítő szólamaival játszó Szilágyi Domokos, a képzetsűrítések-asszociációk villanásait megvalósító Lászlóffy Aladár, a rendkívül sokszínű Lászlóffy Csaba; a „kőgörgeteg-morajlással pulzáló” Király Farkas, valamint a riporter-szociográfus Cseke Péter életművébe. Egyes szerzők ismertetése után összegzi a modern erdélyi líra istenes költészetét; részletezi az abszurd különféle árnyalatait a groteszktől a burleszkig, a szatírától a tragikomédiáig; bemutatja a rendszerváltó fordulat élményvilágából táplálkozó erdélyi irodalmat; majd Babits-, Németh László-, Páskándi Géza-, Sütő András- és Szócs Géza-idézetek nyomán eltűnődik a kisebbségi sors, nemzeti közösség kérdésén: „Az emberi minőségnek nincs mérete... csak mélysége és magassága. Bárhol születik: köt és emel... a bennünk lévő – s a fölöttünk húzódo értékekhez”. A tanulmányokat Sipos Lajos informatív tömörségű, filológiaiailag is rendkívül igényes *Tamási Áron* monográfiájának és Széles Klára *Lászlóffy Aladár* hatalmas életművét „korfelidéző adatgazdagsággal” felelevenítő kötetének recenziói; valamint Sigmond István lidércnyomásos *Csókavész* című regényének és Lőrincz György *Besúgó voltam, szívem*, a magyar „spionpróza” kimagasló teljesítményének kritikái követik. A kötet egy-egy jeles alkalommal elhangzott személyes hangú esszével (Tamási Áron-, Szilágyi Domokos-szobor avatása, Páskándi Géza-emléktábla koszorúzása, az egyik legtermékenyebb kortárs, Lászlóffy Csaba és az erdélyi népi kultúr- és keresztény képzetkincsből táplálkozó Ferenczes István köszöntése); valamint Sütő András, Lászlóffy Aladár és Bálint Tibor emlékét idéző őszinte vallomással zárul.

Bertha Zoltán sokféle szépirodalmi – irodalomtörténeti írást feldolgozó kötetéből teljesebb és árnyaltabb képet kapunk a Nyugat-nemzedék korában jelentkező, több műfajban is jártas Dsida Jenő munkásságáról, valamint a mitikus-mesei Tamási Áron *Jégtörő Mátyás* című regényéről, amelyet Babits nyomán (*Népmese és regény*) a hiedelemvilág és a földi valóság szintézisaként elemz. Közvetlenül a háború után induló, a modern magyar nemzeti sorsirodalom fő vonulatához tartozó Sütő András és Kányádi Sándor életművét is új megvilágításba helyezi, mikor az *Advent a Hargitán Silenced Voices* című dublini kötetben megjelent angol fordítását, valamint Kányádi lelki-morális hanyatlást bemutató, a groteszk irányzataihoz köthető tragédiáit ismerteti. A Forrás-nemzedék első hullámának mértékadói közül a már említett Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár és Lászlóffy Csaba mellett a világirodalmi rangú, abszurd drámákat is író Páskándi Géza, és a közép-kelet-európai sorspanorámát festő Bálint Tibor munkásságát méltatja. Az Isten-élmény változatait bemutató fejezetben a Forrás-nemzedék második hullámával induló Farkas Árpád *Fekete karácsonya*, Balla Zsófia *Fekete Adventje*; a fiatalabb nemzedékből Szócs Géza „misztikus végigazságokat” összegző *Esti imája*, Kovács András Ferenc stílusimitációs *Erdélyi töredéke*, sőt, a legfiatalabb generációhoz tartozó, Isten jelenlétét rebbenő lélekmozdulatokkal fürkésző Iancu Laura *Lelkiismeret* című verse is a példaként felsorolt művek között szerepel. Az irodalomtörténeti idézetekkel bőségesen tűzdelt kötet szép, részletes elemzést ad többek között a Dsida nyomán ismertté vált Nagycsütörtök-parafázisok szövegközi jelentésátvitel gazdagságáról, Kányádi Sándor *Valaki jár a fák hegyén* sejtelmes

transzcendenciájáról, Bálint Tibor *Zokogó majom* áttörést jelentő vallomásos tényregényéről, Lászlóffy Aladár *Óda az álomhoz* című hosszúverséről vagy Király Farkas *Higanymadár* kötetének az emberi kapcsolatokat érzékeltető fanyar disszonanciájáról. Érdemes kiemelni a Bálint Tiborról festett hiteles portré őszinte vallomását, vagy a Lászlóffy Aladár temetésén elhangzott beszéd megindító, fel-emelő zárlatát. Választott szerzőinek tematikai-műfaji-poétikai-stiláris jellegzetességeit nyelvi koncentrációval kimunkált, színvonalas elemzésekben összegzi.

A részjelenségeket vizsgáló, az egyes művekre többször is visszatérő, logikusan szerkesztett kötetben a szerzőket kronologikus sorrendben tárgyaló tanulmányok után a kritikák és vallomások tematikusan szorosan kapcsolódnak az előző fejezetekhez: így válik Bertha Zoltán hatalmas tudásanyagot mozgó, az erdélyi irodalmat a világirodalom vérkeringésébe kapcsoló, nagy ívű kötete a modern erdélyi irodalom széles panorámáját festő teljes egészé. Páskándi Géza életművét méltatva írja, hogy „egyetemes magyarságtudatra, nemzeti eszmélésre, egyetemes műveltségsmény követésére tanított bennünket... hűségre és tisztességre, tudásra és hitre”. Ezekre az erkölcsi-szellemi értékekre tanít Bertha Zoltán *Erdély felé* kötete is, és mindarra a morális-spirituális többletre, amivel legkedvesebb erdélyi szerzőit jellemzi: művészi értékre, pontos-hiteles léleklátásra, nyelvi tisztaságra, stiláris sokszínűségre, gondolati összetettségre, feltétlen szellemi nyitottságra, igényességre. A nemzeti sorsirodalmat árnyaltan és sokrétűen bemutató kötet a modern erdélyi irodalom újszerű szintézise.

Golgota (1972)

Sebők Melinda